BART DE LIGT (1883-1938)

PETER BROCK:

Broch a
C.I.R.A.
11284

OVERDENKINGEN BIJ HET HERLEZEN VAN „LA PAIX CRÉATRICE" NA 51 JAAR

REFLECTIONS ON REREADING „LA PAIX CRÉATRICE" AFTER FIFTY-ONE YEARS

Inleiding / Introduction: Herman Noordegraaf, Wim Robben

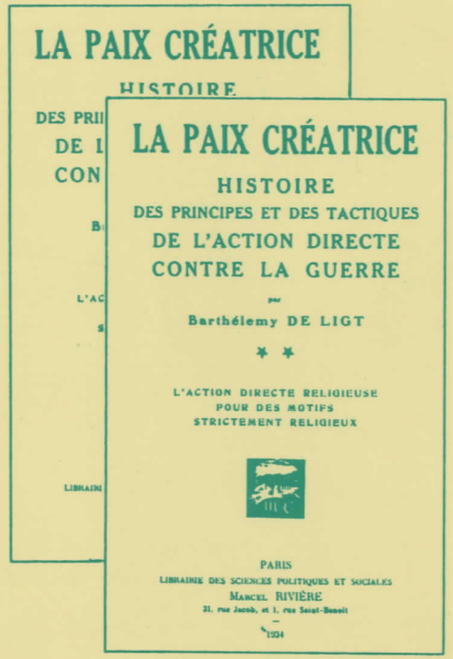

BART DE LIGT (1883-1938)

PETER BROCK:

OVERDENKINGEN BIJ HET HERLEZEN
VAN „LA PAIX CRÉATRICE" NA 51 JAAR

REFLECTIONS ON REREADING „LA PAIX CRÉATRICE"
AFTER FIFTY-ONE YEARS

Inleiding / Introduction: Herman Noordegraaf, Wim Robben

BART DE LIGT–FUND (Bart de Ligt–Fonds) - 1994
and
FOUNDATION FOR ACTIVE NONVIOLENCE
(Stichting voor Aktieve Geweldloosheid / SVAG)

Voorkant:
"Vrede als Daad", deel 1 - 1931, van Bart de Ligt, werd door hem in een Franstalige publikatie, met als titel "La Paix Créatrice", in twee delen uitgegeven in 1934. Zijn voornemen om ook "Vrede als Daad", deel 2 - 1933, in het Frans te vertalen is niet meer uitgevoerd.

Opmerking:
In deze brochure is het artikel "Overdenkingen bij het herlezen van 'La Paix Créatrice' na 51 jaar" (geschreven in 1991) van Peter Brock in de Nederlandse en Engelse taal opgenomen, voorafgegaan door een inleiding van Herman Noordegraaf en Wim Robben.

Front Cover:
Bart de Ligt's "Vrede als Daad" ("Peace as Action"), part 1, was published in 1931; it then appeared in French in 1934 in two parts under the title "La Paix Créatrice" ("Creative Peace"). De Ligt's intention of producing a French edition of "Vrede als Daad", part 2, which appeared in 1933, was never realized.

Note:
Peter Brock's article "Reflections on Rereading 'La Paix Créatrice' after fifty-one years" (written in 1991), is printed here in both Dutch and English with an introduction by Herman Noordegraaf and Wim Robben.

CIP-GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK, DEN HAAG
Royal Library (The Hague) Cataloguing in Publication Data

Brock, Peter
Bart de Ligt (1883-1938): overdenkingen bij het herlezen van "La paix créatrice" na 51 jaar = reflections on rereading "La paix créatrice" after fifty-one years / Peter Brock; inl./introd.: Herman Noordegraaf, Wim Robben. - Zwolle: Stichting voor Aktieve Geweldloosheid (SVAG). - Ill. - (SVAG-Algemeen, ISSN 0925-6857; A11). Uitg. in samenw. met: Bart de Ligt-Fonds. - Tekst in het Nederlands en Engels.
ISBN 90-6346-111-9
NUGI 642
Trefw.: Ligt, Bart de / vrede / anti-militarisme.

© Bart de Ligt-Fonds, Postbus 90, 5280 AB Boxtel, Netherlands;
Stichting voor Aktieve Geweldloosheid (SVAG),
Postbus 137, 8000 AC Zwolle, Netherlands (1994)

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced or transmitted in any form or by any means, mechanical or electronic, including recording, photocopy, or any information storage and retrieval system, without permission in writing from the publishers.

TER INLEIDING

PETER BROCK EN BART DE LIGT

Alweer enige tijd geleden, van 9 - 12 mei 1991, vond in Toronto (Kanada) een internationale konferentie plaats over "The pacifist impulse in historical perspective". De aanleiding was het werk dat Peter Brock, de befaamde geschiedschrijver van het pacifisme, sinds zijn emeritaat (in 1985) had verricht, en dat ondermeer gestalte kreeg in een trilogie van zijn hand over het pacifisme, te weten: "Freedom from violence. Sectarian nonresistance from the middle ages to the great war"; "Freedom from war. Nonsectarian pacifism 1814-1914" en "The Quaker Peace Testimony 1660 to 1914".

Deze meer dan duizend bladzijden tellende trilogie vormt een indrukwekkend vervolg op de vele publikaties die Brock al eerder het licht deed zien - standaardwerken over onder meer het pacifisme in de Verenigde Staten, over het pacifisme in Europa tot 1914, over het twintigste eeuwse pacifisme, over sekten, over Gandhi.

Brock werd in 1920 op het Kanaaleiland Guernsey (Engeland) geboren, in een gezin dat allesbehalve antimilitaristies was en zelfs vooraanstaande militairen in zijn voorgeslacht telde (1). Tijdens zijn studie in Oxford aan het eind van de jaren dertig raakte hij betrokken bij de pacifistiese vredesbeweging. Zijn tot dan toe weinig koherente opvattingen kregen een belangrijke impuls door het lezen van het boek van Bart de Ligt "La Paix Créatrice", de in 1934 verschenen Franse vertaling van het eerste deel van diens "Vrede als Daad" (1931).

Tijdens de oorlog was Peter Brock dienstweigeraar, hetgeen hem voor korte tijd in de gevangenis bracht. De rest van de oorlog deed hij vervangende dienstplicht, grotendeels in een Engels ziekenhuis. In die tijd voelde hij zich sterk aangetrokken tot de opvattingen van de Quakers over oorlog en sociale rechtvaardigheid. Na de oorlog kreeg hij een baan in het hulpwerk van de Quakers, eerst in West-Duitsland en daarna in

het verwoeste Polen. Daar maakte hij voor het eerst kennis met Oost-Europa en werkte hij (als lid van de Engels-Amerikaanse Hulpmissie van de Quakers) met Doopsgezinden samen, een groepering waarvoor hij steeds grote belangstelling heeft gehouden, veel onderzoek naar gedaan heeft en over publiceerde. Hij studeerde vervolgens aan de universiteiten van Krakow (Polen) en Oxford. Aan beide behaalde hij het doctoraat in de geschiedenis. Brock doceerde aan de universiteiten in Alberta (Kanada), Columbia (U.S.A.) en, van 1966 tot 1985, in Toronto - (in Columbia en Toronto Oosteuropese geschiedenis).

Op ons verzoek keek Peter Brock na meer dan vijftig jaar terug op De Ligt's "La Paix Créatrice", een werk waarover hij in zijn bibliografiese noot bij zijn "Pacifism in Europe to 1914" schreef: "De Ligt's work represents a truly pioneering venture; I am happy to acknowledge the inspiration which the French edition gave me, when I read it thirty years ago, to study the subject further." (2)

Bart de Ligt (1883-1938) was predikant in Nuenen van 1910-1915, Christensocialist en als zodanig één van de leidende figuren in de Bond van Christen-Socialisten, een kleine politieke groepering (3). Hij was één van de voormannen in het antimilitaristies verzet in Nederland tijdens de Eerste Wereldoorlog. De ervaringen in die tijd opgedaan met staat en kerk, alsmede veranderde inzichten op levensbeschouwelijk gebied, leidden tot een breuk met kerk en Christendom en maakten hem tot religieus-anarchist. Vanaf het eind van de oorlog was hij vooral aktief in het sterk anarchisties georiënteerde Internationaal Antimilitaristisch Bureau (IAMB) en als zodanig betrokken bij vele akties tegen oorlog en oorlogsvoorbereiding, en voor een vrede die de sociale rechtvaardigheid omvatte. Dat was ook het geval toen hij zich in 1925 in Zwitserland vestigde, al kwam daarna het aksent meer te liggen op studie.

De Ligt heeft zich gericht op de principiële, praktiese en historiese doordenking van de geweldloze strijdmethoden. Kernbegrip voor hem was daarbij 'geestelijke weerbaarheid': geweldloosheid is geen zaak van zwakte en passiviteit, maar van kracht die op een hoger nivo wordt gebracht, uitstijgend boven het geweld. Vandaar dat De Ligt ook wel sprak over 'bovengewelddadige strijdmethoden'. De Ligt was er veel aan gelegen om aan te tonen dat het bij dit alles niet ging om een hersenschim maar om strijdmethoden die diep geworteld zijn in de geschiedenis van de mensheid en welke in allerlei kulturen, samenlevingen en tijden zijn terug te vinden. Zij behoren tot het algemeen menselijke. Ze kunnen bovendien wel degelijk effektief zijn. De Ligt bepleitte geweldloze strijdmethoden op principiële en praktiese gronden. Deze laatste wonnen zijns inziens alleen maar aan kracht doordat de moderne bewapening zulke vernietigingskracht had dat ze eenvoudig niet meer doelmatig kon zijn.

Vooral, maar niet alleen, in zijn hoofdwerk "Vrede als Daad. Beginselen, geschiedenis en strijdmethoden van de direkte aktie tegen oorlog" (eerste deel 1931, tweede deel 1933), heeft De Ligt dit willen dokumenteren. Het boek vond daarnaast zijn oorsprong in de konstatering dat de officiële geschiedschrijving de radikaal-pacifistiese stromingen verwaarloosde en op zijn best onzuiver had weergegeven. Ook wilde De Ligt eer-

herstel voor de tallozen uit deze traditie die vergeten of geminacht waren. Zoals hij schreef aan het slot van zijn 'Voorrede' van het eerste deel:
"Het is noodig, dat uit revolutionair-antimilitaristisch oogpunt zoowel de geschiedenis van godsdienst en wijsbegeerte, als die van het socialisme, in verschillende opzichten principieel herschreven worden. Daartoe is dit werk een eerste poging. Enerzijds een eerherstel voor tallooze miskenden en verachten, zal het anderzijds een beeldenstorm blijken tegen allerlei traditioneele grootheden en waarden. Hoofddoel ervan is, door revisie van de burgerlijke geschiedenisopvatting en van de revolutionaire taktiek, alle modern denkenden tot dieper verantwoordelijkheidsbesef ten opzichte van heden en toekomst, en tot krachtiger direkte aktie, niet slechts tégen oorlog, maar ook vóór vrede en vrijheid te wekken." (4)

Herman Noordegraaf en Wim Robben (november 1994)

Noten

1) Zie voor deze en meer gegevens: Harvey L. Dyck - Peter Brock and the History of Pacifism, in: The Conrad Grebel Review Vol. 7, no.2, Spring 1989, pp 147 t/m 157.
2) Peter Brock - Pacifism in Europe to 1914, Princeton 1972, p. 505.
3) Zie: Drie generaties spreken over Bart de Ligt (1883-1938), als vredesaktivist, christen-socialist, anarchist, vrijdenker en humanist. Bart de Ligt-Fonds, Postbus 90, 5280 AB Boxtel (Nederland); 1988.
4) Bart de Ligt - Vrede als Daad. Eerste deel, Arnhem 1931, p. 8.

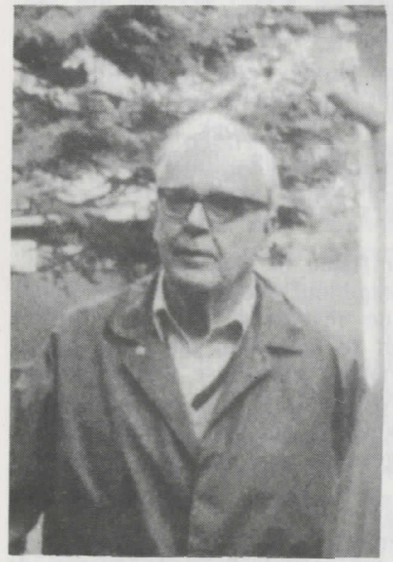

Peter Brock

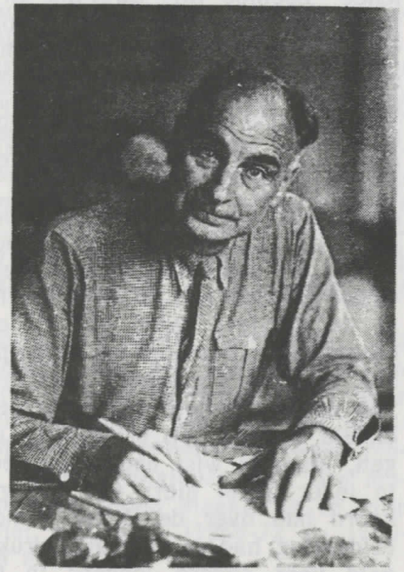

Bart de Ligt (1883-1938)

OVERDENKINGEN BIJ HET HERLEZEN VAN „LA PAIX CRÉATRICE" NA 51 JAAR

Door: Peter Brock

Het is iets meer dan een halve eeuw geleden dat ik, als student aan de Universiteit van Oxford, een paar opmerkingen van Aldous Huxley las over het door Bart de Ligt geschreven "La Paix Créatrice" (2 delen, Marcel Rivière: Paris, 1934). In zijn "Encyclopaedia of Pacifism" (1937) had Huxley naar het boek verwezen als "de meest volledige geschiedenis van pacifistiese ideeën en praktijk" tot dan toe. In de door hem geschreven inleiding voor de Engelse vertaling van de Ligt's "Conquest of Violence" noemde hij "La Paix Créatrice" met evenveel enthousiasme "een werk van brede en diepe kennis, dat voor degenen die de geschiedenis van de vrede willen bestuderen onontbeerlijk is." (1) Daar mijn belangstelling gewekt was door de opmerkingen van Huxley ging ik onmiddellijk naar een boekwinkel - voor zover ik me dat kan herinneren was dit begin 1940 - en bestelde de twee delen van De Ligt's boek welke uit Parijs moesten komen. Slechts enkele weken voor de ineenstorting van Frankrijk in juni van dat jaar, toen Groot-Brittannië gedurende de daaropvolgende vier jaar van het door de Duitsers bezette Europese vasteland geïsoleerd raakte, kwamen de boeken aan.

Bij mij thuis was ik heel weinig met pacifisme in aanraking gekomen. Onder invloed van de sterk pacifistiese geneigdheid onder de Britse jeugd in de dertiger jaren had ik echter, na de invoering van de militaire dienstplicht, besloten op principiële gronden te weigeren als ik in dienst zou moeten. Toentertijd was mijn kennis van de historiese achtergronden van de pacifistiese beweging zeer gering. Wel wist ik dat de Quakers al enkele eeuwen op principiële gronden geweigerd hadden wapens te dragen, maar ik wist nauwelijks iets over de geschiedenis van het pacifisme; in ieder geval niets van die geschiedenis vóór 1914. Wat ik echter gehoord had over de Britse principiële dienstweigeraars in de Eerste Wereldoorlog had nogal wat indruk op me gemaakt, zoals dat overigens ook gold voor andere jongens in Groot-Brittannië in de periode tussen de

twee wereldoorlogen.

Toen ik de twee delen van De Ligt's boek ontving las ik ze gretig, maar ook niet al te krities. De ontdekking tijdens het lezen, dat ideeën van pacifisme en geweldloosheid een zeer lange traditie kenden die zich over enkele duizenden jaren uitstrekte en over een groot deel van de beschaafde wereld, was toen erg belangrijk voor me. Deze waarneming kwam bijna als een soort openbaring bij me over; alles klopte ineens. Het besef, door het lezen van "La Paix Créatrice" ontstaan, dat zowel pacifisme als geweldoosheid heel diep wortel geschoten had in de geschiedenis van de mensheid, ben ik nooit meer kwijtgeraakt. Wellicht herinnerde ik me nog slechts een paar details, maar toch bleef het totale beeld me duidelijk bij.

Tweede, onvertaalde deel

Het duurde meer dan tien jaar voordat ik me weer bezig ging houden met het onderwerp van de vredesgeschiedenis. Naarmate ik in de loop van de volgende dertig jaar - van de jaren vijftig tot tachtig - mijn kennis omtrent dit onderwerp uitbreidde, begon ik steeds meer tot het besef te komen dat, in ieder geval inzake enkele belangrijke kwesties, mijn interpretatie afweek van die van De Ligt. Dit gevoel leidde tot de wens meer te weten te komen over de rest van De Ligt's geschiedenis van "kreatieve vrede", namelijk het gedeelte dat, oorspronkelijk in het Nederlands geschreven, onvertaald gebleven was. Uiteindelijk lukte het me om De Ligt's moedertaal voldoende te beheersen om zijn tweede, en onvertaalde (2), deel van "Vrede als Daad" te kunnen lezen. Zoals we weten behandelt dit deel - in tegenstelling tot het eerste deel (dat in twee delen in het Frans werd uitgegeven onder de titel "La Paix Créatrice" en de geschiedenis behandelde van de "strikt godsdienstige" soorten van pacifisme en van de opkomst van het idee der geweldloosheid in de godsdiensten van het oude Oosten) - de groei van anti-militaristiese bewegingen vanaf het begin van de negentiende eeuw, alsmede de pogingen die door "pan-humanitaire", zowel godsdienstige als niet-godsdienstige, vredesaktivisten in die periode werden ondernomen om op geweldloze wijze politieke en sociale gerechtigheid te verwerven door middel van "direkte aktie".

Deel Twee van "Vrede als Daad" bevatte duidelijk belangrijke stof voor en inzichten in de moderne geschiedenis van het westerse pacifisme, terwijl "La Paix Créatrice" - naar het mij nu voorkwam - de jaren minder goed doorstaan had en grotendeels verouderd was door de resultaten van later onderzoek, in ieder geval wat het tweede en meest omvangrijke deel betreft dat over "L'action directe religieuse pour des motifs strictement religieux" gaat . (3) Om deze reden maakte ik in mijn twee studies over de geschiedenis van het pacifisme (1968-72 en 1990-1991) slechts in geringe mate gebruik van het Franse werk.

Grootse opzet

Nadat ik onlangs mijn onderzoek met betrekking tot dit onderwerp had voltooid wilde ik die twee delen nog wel eens lezen die voor het eerst, ongeveer een halve eeuw geleden, in mij het verlangen hadden gewekt om me bezig te gaan houden met de geschiedenis van het pacifisme, als een gelegenheid daartoe zich zou voordoen. Bovendien wilde ik een poging wagen hun waarde opnieuw te toetsen in het licht van mijn eigen onderzoek op het gebied van de vredesgeschiedenis in de afgelopen veertig jaar. De hernieuwde belangstelling voor leven en ideeën van De Ligt, die de laatste tijd vooral in Nederland is ontstaan, heeft mij hiertoe verder aangemoedigd.

Toen ik de twee delen opnieuw gelezen had werd ik getroffen door de overeenkomst tussen mijn globale indruk nu en de indruk die "La Paix Créatrice" op mij maakte toen ik het voor de eerste keer las. Wat in beide gevallen een diepe indruk op mij maakte was de opmerkelijke visie van de schrijver, terwijl hij de geschiedenis van "direkte aktie tegen oorlog" (4) naging vanaf het oude China en India tot aan het moment waarop hij zijn boek begin jaren dertig schreef. Zowel wat blikveld als tijdsspanne betreft laat het boek een indruk na van ruimheid en uitgestrektheid: het Verre Oosten en het Midden-Oosten, Zuid-Azië, Europa en Noord-Amerika, dit alles valt binnen het bereik van De Ligt's grootse opzet. Het is duidelijk een studie die zeer breed is opgezet, een uitvoerige behandeling van het onderwerp waarbij getracht werd het werk van ontelbare schrijvers, die zich met een of ander aspekt van De Ligt's algemene onderwerp hebben beziggehouden, onder één noemer bijeen te brengen. Behalve zijn eigen moedertaal Nederlands las De Ligt met het grootste gemak Engels, Frans en Duits, alsook Grieks en Latijn. Hij had een gedegen opleiding genoten in filosofie en theologie en was zeer goed op de hoogte van de aktuele gebeurtenissen. Nooit maakte hij er aanspraak op dat hij over de onderwerpen, waarover hij schreef, een onbevooroordeelde en neutrale houding aannam. Op godsdienstig gebied was hij een vrijdenker geworden en in de politiek nam hij een libertaire houding aan. Hij aarzelde geen moment om duidelijk te laten zien waar zijn sympathieën lagen. "La Paix Créatrice" is daarom geenszins een werk van kille wetenschappelijkheid; de "Weltanschauung" van de schrijver heeft op bijna elke bladzijde haar sporen nagelaten. Bovendien is het grotendeels gebaseerd op sekundaire bronnen (die bij nader onderzoek niet allemaal van de allerbeste kwaliteit blijken te zijn); op grote schaal gebruik maken van primaire bronnen was uiteraard onmogelijk in een werk dat ontworpen was volgens de brede opzet van "La Paix Créatrice". Soms echter gebruikte hij ze wel, bijvoorbeeld waar het Erasmus betrof (aan wie hij een studie zou gaan wijden die in 1936 uitkwam) of Sebastian Franck of de pacifistiese pamfletliteratuur uit die tijd. Om kort te gaan: ondanks enkele tekortkomingen heeft geen enkele schrijver, vóór of na hem, vredesgeschiedenis geschreven in een omvang waarop De Ligt dat met "La Paix Créatrice" heeft proberen te doen.

Niet alleen maken heel uitgesproken vertolkers van de geweldloze

wijze, zoals Boeddha of de Quakers, hun opwachting in dit boek, maar ook sommigen wier trouw aan het absolute pacifisme veel minder duidelijk was. Hun vage aanduidingen van een eventuele aanzet tot het idee van geweldloosheid kwamen De Ligt desalniettemin betekenisvol genoeg voor bij het smeden van een keten van vredesideeën van de oudheid tot nu toe, dat hij het de moeite waard vond hen op te nemen in zijn werk. Vandaag de dag lijkt de typologie van de vredesgeschiedenis meer subtiel en verfijnd dan in de tijd waarin De Ligt leefde, hoewel wellicht tegelijkertijd niet minder verwarrend en aan diskussie onderhevig. In ieder geval bespreekt De Ligt in het begin van zijn boek (I, 11-60) heel uitgebreid varianten van pacifisme en geweldloosheid, zowel godsdienstig als niet-godsdienstig, in een niet helemaal geslaagde poging de begrippen ervan vast te leggen en de begrenzingen van het onderwerp nader aan te geven.

We moeten natuurlijk niet vergeten dat in de tijd dat De Ligt "La Paix Créatrice" schreef het onderzoek op het terrein van de vredesgeschiedenis nog in een beginstadium verkeerde. Hij maakte gebruik van de belangrijkste algemene geschiedenissen van de vrede die reeds gepubliceerd waren, bijvoorbeeld van Jacob ter Meulen (1917-1929), C.L. Lange (1919), D. Allen (1930) en A.C.F. Beales (1931). Voor het overige baseerde hij zijn verhaal op enkele honderden monografieën, pamfletten en artikelen in tijdschriften waarvan de meeste niet in de eerste plaats betrekking hadden op het onderwerp vrede.

Religieus Pacifisme

Sinds de tijd van De Ligt is er heel wat geschreven over religieus pacifisme. Zodoende lijken de gedeelten die gaan over de middeleeuwse pacifistiese sekten ietwat magertjes in het licht van hedendaags onderzoek. Ofschoon hij het revolutionaire karakter van het prille anabaptisme, een aspekt dat door moderne geleerden (bijvoorbeeld door J.M.Stayer) wordt benadrukt, wel degelijk erkende, maakt hij geen gewag van de "Belijdenis van Schleitheim van de Zwitserse Broeders" (1527), die onder andere de grondslag legde voor de geweldloosheid der Anabaptisten en Mennonieten. De wijze waarop hij het vredesgetuigenis van de Nederlande Mennonieten behandelde voldoet, maar hij heeft niets wezenlijks geschreven over de Duitse Mennonieten, tot het moment waarop hij zich gaat bezighouden met de Mennonietiese ervaring in Rusland vanaf de introduktie van de algemene dienstplicht in het begin van de jaren 1870 tot aan het op grote schaal emigreren van de Mennonieten naar het westen op het einde van de twintiger jaren. De uiteenzetting van De Ligt over de Kollegianten in het zeventiende-eeuwse Nederland, en de wijze waarop deze de geweldloosheid onvoorwaardelijk verdedigden, is uitstekend (II, 353-61); het baanbrekend werk van C.B. Hylkema over de "Reformateurs" (1900-1902) lag eraan ten grondslag. Maar zijn verslag van de opkomst en de beginfazen van het Vredesgetuigenis der Quakers

is onvolledig en oppervlakkig, ondanks het feit dat hij de klassieke studie aanhaalt die door Margaret E. Hirst (1923) hierover geschreven werd. Ook als hij het heeft over de Quakers in Pennsylvanië blijkt uit recent onderzoek dat zijn verhaal over het politieke eksperiment van het Genootschap der Vrienden uitermate idealisties was. Ofschoon we in de meer dan honderd bladzijden, die De Ligt aan de twintigste eeuw besteedt, waardevolle informatie kunnen vinden die ergens anders niet gemakkelijk te vinden is, is het beeld dat hij van de pacifistiese ontwikkeling in deze periode geeft weinig samenhangend. Deze tekortkoming zou kunnen liggen in het feit dat hij de bespreking van sleutelfiguren als Tolstoy en Gandhi bewaart voor het volgende deel, waarin hij ook het anti-militarisme in Groot-Brittannië en de Verenigde Staten tijdens de Eerste Wereldoorlog plaatst. (5) Maar ik zou willen opmerken dat hij zelfs in dat deel zich van de ervaringen tijdens die oorlog van de principiële dienstweigeraars in het eerstgenoemde land met een kort zinnetje afmaakt (6); en ook heeft hij ons maar heel weinig te vertellen over hun geestverwanten, de principiële dienstweigeraars in Noord-Amerika (7) - ondanks het belang van dit onderwerp in de geschiedenis van het pacifisme.

Tijdens het herlezen van het tweede deel viel me op dat De Ligt soms van "relativistiese" voorstanders van vrede "absolutisten" maakt. Ook al bewonderde hij de man ten zeerste, toch erkende hij het relativistiese karakter van het antimilitarisme van Erasmus. Maar hij schijnt - om slechts twee voorbeelden te geven - niet beseft te hebben dat de Engelsman John Wyclif in de veertiende eeuw nooit en te nimmer de onvoorwaardelijke verwerping van de oorlog deelde van sommige van zijn latere volgelingen ("Lollarden" genoemd) of dat Sebastian Franck, die door De Ligt beschreven wordt als een vertolker van absoluut pacifisme vanwege diens krachtdadig gevoerde pennestrijd tegen de oorlog die Franck in 1539 publiceerde (8), in feite daarin zes voorwaarden neerlegde die weliswaar zeer moeilijk te vervullen zijn, maar die het voeren van oorlog voor een Christen rechtvaardigde.

Aanvechtbare aspekten

Ik ontdekte slechts weinig feitelijke fouten in het verhaal van De Ligt (sommige fouten waren uiteraard onvermijdelijk, vooral in een werk van die omvang). (9) Van de andere kant zijn zijn interpretaties, hoewel zij bijna altijd een stimulerend effekt hebben, meermalen aanvechtbaar en bovendien soms niet langer aanvaardbaar. Een voorbeeld van dit aspekt van zijn werk kan men vinden in zijn behandeling van de periode der eerste Christenen. In een gedeelte dat getiteld is "Un Evangile faillible", schrijft hij: "On doit ... reconnaître qu'en général l'esprit du christianisme et même du Christ, tel qu'il est décrit dans le Nouveau Testament, est beaucoup moins élevé et beaucoup plus superstitieux, que l'esprit de la sagesse chinoise, du bouddhisme originel, des cyniques, des

pythagoriciens, des stoïciens, ou des esséniens" (II, 230). De Jezus van de Evangeliën was voor hem een half-mythiese figuur, wiens leer naast geweldloosheid ten opzichte van vijanden op aarde ook omvatte "pour corollaire la vengeance implacable de Dieu preparée dans le ciel" voor boosdoeners die verzuimden berouw te hebben over hun zonden, voordat zij stierven (ibid). (10) Een ander voorbeeld: zijn door andere schrijvers, uit het begin van deze eeuw, gedeelde standpunt dat door de eeuwen heen tot de dag van vandaag toe er een gnostiese traditie - anarchisties, dualisties en pacifisties - is blijven bestaan, zal volgens mij tegenwoordig maar weinig steun ondervinden, zeker niet in de ekstreme vorm waarin De Ligt het presenteerde. Desalniettemin zou aan dit theoreties standpunt in het geval van de pacifistiese Doechobortsen in het Rusland van de Tsaren wellicht enige waarde kunnen worden toegekend. De Ligt's bespreking van het naaktlopen van een onder de naam 'Zonen der Vrijheid' bekend staande groep Doechobortsen vond ik overigens zowel instruktief als origineel (zie II, 410-20).

Overeenkomsten tussen, en vergelijkingen met, verschijnselen van in tijd en ruimte ver van elkaar verwijderde tijdvakken en gebieden vormen een treffend en typies element in "La Paix Créatrice". De schrijver ervan had zeer veel gelezen en diep nagedacht over de historiese ontwikkeling van het vredesidee in de verschillende wereldgodsdiensten en filosofieën. Zo heeft hij bijvoorbeeld weinig problemen bij het vergelijkenderwijze naast elkaar plaatsen van de ideeën van een Christelijk humanist uit de zestiende eeuw en een Japanse Quaker uit de twintigste (II, 348, n.1). Tot op de dag van vandaag, schrijft De Ligt, is de strijd tegen de oorlog gevoerd "par des personnes et des groupes trop disséminés dans l'espace et le temps pour avoir une influence efficace" (I,40). Maar nu waren de zaken volgens hem veranderd. Vrede was niet langer slechts een droom van idealisten maar een praktiese mogelijkheid.

Persoonlijke toewijding

Evenals Gandhi benadrukte De Ligt de noodzaak van een voortdurende strijd - ofschoon geweldloos gevoerd - om de doelstellingen te verwezenlijken van algehele vrede en sociale gerechtigheid. Werken voor vrede bleef de direkte verantwoordelijkheid van elke mens, zoals dat volgens hem altijd het geval was geweest sinds het idee 'vrede' voor de eerste keer in de oudheid bij de mens opkwam. Zoiets kon niet overgelaten worden aan organisaties en regeringen. De Ligt vatte zijn standpunt ten opzichte van deze kwestie samen in deze zin: " Le mouvement pour l'action directe contre la guerre, créé spontanément par des individus et des masses, a son origine dans un profond sentiment de responsabilité à la conduite personnelle et au devenir de l'humanité (I, 41).

De Ligt toonde ook zelf deze persoonlijke toewijding aan de zaak van het voeren van direkte aktie tegen de oorlog, die hij van anderen verlangde. Hij "leefde" zijn pacifisme; hij schreef er niet alleen maar de

geschiedenis van. Zijn energie schijnt inderdaad onbegrensd te zijn geweest. Want terwijl hij onderzoek verrichtte en zijn "magnum opus" schreef, bleef hij ook zijn funktie als politiek journalist en vredesaktivist uitoefenen. Wellicht is er hier en daar in zijn wetenschappelijk werk sprake van dat zijn maatschappelijke betrokkenheid niet alleen bespiegeld wordt in de toon van zijn historiese geschriften, maar ook in bepaalde leemtes in zijn verhaal. (11) Desalniettemin heeft het grondig herlezen van "La Paix Créatrice" in grote trekken de positieve waardering bevestigd die ik meer dan vijftig jaar geleden voor De Ligt's prestatie had. Ofschoon het bepaalde tekortkomingen heeft is het ongetwijfeld een werk van brede horizonten en diep histories inzicht. Om die reden alleen al verdient het beschouwd te worden als een standaardwerk in de ontwikkeling van de vredesgeschiedenis.

Noten

1. Zie Peter van den Dungen, "Bart de Ligt, Aldous Huxley en 'The Conquest of Violence'....." in "Bart de Ligt (1883-1938): Peace Activist and Peace Researcher", Bart de Ligt-Fonds en SVAG, 1990, pag. 35. (Nederlandse uitgave: "Bart de Ligt (1883-1938): Vredesaktivist en Vredesonderzoeker." Idem).

2. Voor De Ligt's, niet verwerkelijkte plannen om nog twee ekstra delen van "La Paix Créatrice" voor te bereiden, hetgeen in feite een herziene en uitgebreide versie zou betekenen van "Vrede als Daad" deel II, en om deze ook in een Engelse vertaling uit te brengen, zie ibid., pag. 27,28.

3. Van de andere kant vertegenwoordigt het lange inleidende gedeelte, getiteld "L'avènement de l'idée de la paix créatrice" (I, 61-221), prakties op zich reeds een monografie, die men ook als zodanig gepubliceerd zou kunnen hebben. Ik ken geen ander werk dat dit onderwerp zo uitputtend en met zoveel kennis van zaken behandelt. John Ferguson poogde iets dergelijks in zijn "War and Peace in the World's Religions", Londen, 1977, maar zonder de ruimheid van inzicht die in het werk van De Ligt naar voren komen.

4. Inderdaad een tamelijk vormloos idee. In tegenstelling tot de geschiedenis van "pacifisme officiel" vertelt De Ligt ons dat hij zijn werk in oorsprong opvatte als "l'histoire de l'action directe contre la guerre au point de vue de l'antimilitarisme révolutionnaire" (I,12,n.1). In feite is "La Paix Créatrice", als ook "Vrede als Daad", natuurlijk veel

breder opgezet dan men, gezien de titel, zou verwachten van een geschiedenis over "revolutionair anti-militarisme".

5. Zodoende moet de lezer "Vrede als Daad", deel II, raadplegen voor de zo vooraanstaande religieuze pacifisten van de negentiende eeuw, zoals de geweldloze W.L. Garrison of Elihu Burritt, stichter van het Verbond voor Universele Broederschap (League of Universal Brotherhood). Men kan daarin ook de ontwikkeling vinden van de godsdienstig geïnspireerde vredesgenootschappen van vroeger, als ook Gandhi's "satyagraha", tesamen met de bespreking van vele "relativistiese" vredesbepleiters in de "bourgeois" internationalistiese en socialistiese tradities. (Natuurlijk was ik me, door gebrek aan kennis, van dit alles niet bewust toen ik voor de eerste keer "La Paix Créatrice" las.) De Ligt verklaart deze indeling door te wijzen op zijn gevoel dat Christelijk pacifisme, gebaseerd "sur une religion élargie de tendances plutôt universelles" onder één noemer behandeld zou moeten worden met het pleiten voor vrede op basis van "pan-humanitaire" overwegingen en niet bekeken zou moeten worden onder de noemer van "strikt godsdienstig" pacifisme.

6. "De geschiedenis van dit alles is geboekstaafd, en algemeen bekend" (II, 311). Deze zin komt voor in een korte bespreking van de No-Conscription Fellowship (Genootschap tegen militaire dienstplicht) in Engeland tijdens de Eerste Wereldoorlog.

7. Dat wil zeggen: afgezien van een verslag van de principiële dienstweigeraars onder de Hernhutters in de Verenigde Staten; "La Paix Créatrice", Deel II, pag. 405.

8. "Das Kriegbüchlin des Friedes". Onlangs herdrukt in het onder redaktie van Siegfried Wollgast verschenen "Zur Friedensidee in der Reformationszeit", Berlijn, 1968.

9. Ik zal slechts drie voorbeelden aanhalen: Norman Angell, schrijver van het bekende anti-oorlogsboek "The Great Illusion", kwam in de Eerste Wereldoorlog niet als principieel dienstweigeraar in de gevangenis terecht(I,27); de Poolse nationalist Adam Czartoryski was geen dichter, maar een konservatief politikus (I,42); en het Slavies volk, onder wie volgens De Ligt Tolstoyaanse ideeën verspreid werden, waren niet de Slovenen maar de Slovaken. (II,423,424).

10. Dit element van indirekte wraakneming kwam zeer zeker tot uitdrukking in uitspraken die, tot in de twintigste eeuw, van tijd tot tijd gedaan werden door leden van Christelijk-pacifistiese sekten.

11. Aan de andere kant zou ik, voor ik mijn betoog afsluit, willen wijzen op de nu en dan voorkomende vleugjes van zachtaardige spottende humor van De Ligt. Een voorbeeld daarvan is zijn beschrijving van

de doeltreffende druk die door de pacifistiese kommunistiese Nieuwlichters van Zwijndrecht op één van hun jonge leden uitgeoefend werd, toen deze leek toe te gaan geven aan de eisen van de militaire autoriteiten. Tenzij de jongen standvastig bleef, zo werd hem gezegd, zou de groep nooit toelaten dat zijn geliefde zijn bruid zou worden. Zie II, 393.

Vertalingen

Pag.7:
Vrede als Daad - Vol.1 / La Paix Créatrice ("De Kreatieve Vrede").
Pag.7:
L'action directe religieuse pour des motifs strictement religieux":
"Religieuze direkte aktie vanuit strikt godsdienstige motieven"
Pag.8:
"Weltanschauung": Wereldbeeld.
Pag.11:
"Un Evangile faillible" / "On doit.....reconnaître qu'en général l'esprit du christianisme et même du Christ, tel qu'il est décrit dans le Nouveau Testament, est beaucoup moins élevé et beaucoup plus superstitieux, que l'esprit de la sagesse chinoise, du bouddhisme orginel, des cyniques, des pythagoriciens, des stoïciens ou des essénniens."
"Een feilbaar Evangelie" / "Men moet.....erkennen dat de algemene geest van het christendom en zelfs van Christus, zoals die in het Nieuwe Testament beschreven wordt, veel minder verheven en vooral veel bijgeloviger is dan die van de chinese wijzen, oorspronkelijke boeddhisten, cynici, pythagoreën, stoïcijnen of essenen." (Vrede als Daad, deel 1, pag.154.)
Pag.11:
"pour corollaire vengeance implacable de Dieu préparée dans le ciel"
"tot pendant (als tegenhanger) de door de godheid in de hemel voorbereide (onverbiddelijke) wraak" (ibid)
Pag.11:
"par des personnes et des groupes trop disséminés dans l'espace et le temps pour avoir une influence efficace"
"door enkelingen en groepen, die te zeer in ruimte en tijd waren verspreid om voldoende doelmatige invloed te kunnen uitoefenen." (Vrede als Daad, deel 1, pag.34.)
Pag.11/12:
"Le mouvement pour l'action directe contre la guerre, créé spontanément par des individus et des masses, a son origine dans un profond sentiment de responsabilité à la conduite personnelle et au devenir de l'humanité."
"De beweging voor direkte aktie tegen oorlog, die spontaan uit enkelingen en massa's opkwam, ontspringt aan een diep gevoel van verantwoordelijkheid ten opzichte van het eigen gedrag en van de geschiedenis der mensheid." (Vrede als Daad, deel 1, pag.35.)

Pag.12:
"L'avènement de l'idée de la paix créatrice"
"Opkomst van het idee van de vrede als daad" (Vrede als Daad, deel 1, pag.49-149.)
Pag.12:
"pacifisme officiel" / "l'histoire de l'action directe contre la guerre au point de vue de l'antimilitarisme révolutionnaire"
"officieel pacifisme" / "de geschiedenis van de direkte aktie tegen de oorlog uit revolutionair-antimilitaristies oogpunt"
Pag.13:
"sur une religion élargie de tendances plutôt universelles"
"op een verruimde religie tot een veel universeler streven"
Pag.14:
"Nieuwlichters van Zwijndrecht": beweging tussen 1815-1860 in en rond de Zuid-Nederlandse plaats Zwijndrecht.

Peter Brock's Boeken over Pacifisme / Books on Pacifism

- "The Political and Social Doctrines of the Unity of Czech Brethren in the Fifteenth and Early Sixteenth Centuries." The Hague: Mouton, 1957, 302 pages.
- "Pacifism in the United States: From the Colonial Era to the First World War." Princeton: Princeton University Press, 1968, 1005 pages.
- "Radical Pacifists in Antebellum America." Princeton: Princeton University Press Paperback, 1968, 298 pages.
- "Pioneers of the Peaceable Kingdom." Princeton: Princeton University Press Paperback, 1970, 382 pages.
- "Twentieth-Century Pacifism." New York: Van Nostrand Reinhold, 1970, 274 pages.
- "Pacifism in Europe to 1914." Princeton: Princeton University Press, 1972, 556 pages.
- "The Roots of War Resistance: Pacifism from the Early Church to Tolstoy." Nyack, New York: Distributed by the Fellowship of Reconciliation, 1981, 81 pages.
- "The Mahatma and Mother India: Essays on Gandhi's Non-violence and Nationalism." Ahmedabad: Navajivan Publishing House,1983,223 pages.
- The Quaker Peace Testimony, 1660 to 1914." Sessions Book Trust, York, England, 1990, 387 pages.
- "Freedom from Violence: Sectarian Nonresistance from the Middle Ages to the Great War." Toronto: University of Toronto Press, 1991, 385 pages.
- "Freedom from War: Nonsectarian Pacifism 1814-1914." Toronto: University of Toronto Press, 1991, 436 pages.
- "Studies in Peace History." York, William Sessions Limited, 1991, 103 pages.
- "A Brief History of Pacifism from Jesus to Tolstoy." Second edition of "The Roots of War Resistance." Toronto: privately printed, 1991, 80 pages. (Distributed by: Syracuse University Press, 1600 Jamesville Avenue, Syracuse, New York 13244-5160, USA. In Europe: The Peace Pledge Union, 6 Endsleigh Street, London WC1H 0DX, U.K.)

INTRODUCTORY REMARKS:

PETER BROCK AND BART DE LIGT

From May 9 - 12, 1991 an international conference took place at the University of Toronto on the subject of "The pacifist impulse in historical perspective". The conference coincided with the publication by Peter Brock, the distinguished historian of pacifism (who had retired from the University in 1985), of a trilogy entitled "Freedom from violence. Sectarian nonresistance from the middle ages to the great war"; "Freedom from war. Nonsectarian pacifism 1814-1914" and "The Quaker Peace Testimony 1660 to 1914".

This trilogy, running to more than a thousand pages, constitutes an impressive continuation of a stream of previous publications by Brock, comprising standard works on - among others - the history of pacifism in the United States, the history of pacifism in Europe until 1914, twentieth century pacifism, pacifist sects, and Gandhi.

Brock was born on the Channel Island of Guernsey (England) in 1920, as a member of a family that was anything but antimilitarist and that even included among its ancestry some very prominent military figures (1). During his studies in Oxford in the late thirties he became involved with the peace movement. His views, which had not shown much consistency up to then, received a significant impulse by his reading of Bart de Ligt's book "La Paix Créatrice" (1934), the French translation of the first part of his "Vrede als Daad" (1931).

During the war Peter Brock refused military service on conscientious grounds and was sentenced to a short term of imprisonment. During the remainder of the war he performed alternative national service, for the most part in a British hospital. At that time he felt strongly attracted to the views and ideas of the Quakers with regard to war and social justice. After the war he worked in the auxiliary services organized by

the Quakers, first in West-Germany and then in blighted Poland. It was his first introduction to Eastern Europe and, as a member of the Anglo-American Quaker Relief Mission, he joined forces with Mennonites, a grouping in which he has always shown a great interest, devoting several of his publications to their activities. He subsequently studied at the Universities of Krakow (Poland) and Oxford. From both Universities he received doctor's degrees in history. Brock lectured at Universities in Alberta (Canada), Columbia (U.S.A.) and, from 1966 to 1985, in Toronto. (In Columbia and Toronto he taught East European history.)

At our request Peter Brock looked back - after more than fifty years - on De Ligt's "La Paix Créatrice", a work about which he wrote in a biographical note to his "Pacifism in Europe to 1914": "De Ligt's work represents a truly pioneering venture; I am happy to acknowledge the inspiration which the French edition gave me, when I read it thirty years ago, to study the subject further." (2)

Bart de Ligt (1883-1938) was protestant minister in Nuenen from 1910 to 1915, and a Christian Socialist who was one of the leading figures in the Alliance of Christian Socialists, a small political faction. (3). He was one of the leading lights in the antimilitarist resistance in the Netherlands during the first World War. The experiences gained at the time with regard to church and state, as well as profound changes in his philosophy of life, led to a breach with church and Christianity and made him into a religious-anarchist. From the end of the war he was particularly active in the strongly anarchistically oriented International Antimilitarist Bureau (IAMB) being involved in numerous actions against war and preparations for war and working for a peace that also included social justice. In 1925 he settled in the neighbourhood of Geneva (near the League of Nations) where he applied himself to research.

De Ligt concentrated on the fundamental, practical and historical aspects of nonviolent methods of struggle. In this field the central idea for him was 'mental resistance': nonviolence is not a matter of weakness and passivity, but rather of strength, raised to a higher level, far surpassing any form of violence. That is why De Ligt referred to 'supra-violent methods of struggle'. It mattered a great deal to De Ligt to show that all this was not some kind of fantasy or an illusion, but that it involved certain methods of struggle that are deeply rooted in the history of mankind and which can be retraced in various cultures, societies and periods in history. They are part of things that are universally human. Moreover they can be effective. De Ligt advocated nonviolent methods of struggle on both fundamental and practical grounds. According to him the latter were gaining strength for the simple reason that modern arms had acquired such a destructive power that they simply could not be effective any more.

De Ligt aimed to document all this (but by no means only there) in his main work "Vrede als Daad. Beginselen, geschiedenis en strijdmetho-

den van de direkte aktie tegen oorlog" (Peace as Action. Principles, history and methods of struggle of direct action against war; Part I 1931, Part II 1933). This study also owed its origins to his observation that official historiography had neglected the radical-pacifist movements and had at best represented them inaccurately. De Ligt also wanted some form of rehabilitation for the numerous people belonging to this tradition, who had been forgotten or held in contempt. As he wrote in the Preface of Part I: "It is necessary that from a revolutionary-anti-militarist point of view both the history of religion and philosophy and the history of socialism shall - in various aspects - be rewritten according to basic principles. This work is a first attempt to realize this. On the one hand it aims to be a rehabilitation for the great number of people who have been misunderstood and despised; on the other hand it will resemble an iconoclasm of all kinds of traditional figures and values. Its main purpose is to urge all people with modern and progressive ideas to strive for a deeper sense of responsibility towards the present and the future, and to proceed to direct action, not only against war, but also in favour of peace and freedom, all this by a revision of the bourgeois conception of history and of revolutionary tactics." (4)

Herman Noordegraaf and Wim Robben (November 1994)

Notes:

1) For more details: Harvey L. Dyck, Peter Brock and the History of Pacifism, in "The Conrad Grebel Review" Vol. 7, No. 2, Spring 1989, pp 147-157.
2) Peter Brock, "Pacifism in Europe to 1914", Princeton 1972, p. 505.
3) See: "Bart de Ligt (1883-1938); Peace Activist and Peace Researcher" Bart de Ligt-Fund, Postbus 90, 5280 AB Boxtel, Netherlands; - 1990. And: "Introduction" to the 1989 Edition of "Bart de Ligt, The Conquest of Violence - an essay on war and revolution", Pluto Press, 345 Archway Road, London N6 5AA, England.
4) Bart de Ligt, "Vrede als Daad". ("Peace as Action") - Part I, Arnhem 1931, p. 8.

REFLECTIONS ON REREADING „LA PAIX CRÉATRICE" AFTER FIFTY-ONE YEARS

By: Peter Brock

While a student at the University of Oxford, just over half a century ago, I came upon some comments by Aldous Huxley on Bart de Ligt's "La Paix Créatrice" (2 vols, Marcel Rivière: Paris, 1934). In his "Encyclopaedia of Pacifism" (1937) Huxley had referred to the book as "the most complete history of pacifist ideas and practice" compiled hitherto, and in the introduction he wrote for the English translation of De Ligt's "Conquest of Violence" (1937) he described "La Paix Créatrice" with equal enthusiasm as "a work of wide and profound learning, indispensable to those who would study the history of peace."(1) My interest aroused by Huxley's comments, I went at once to a bookshop - as I recall this was around the beginning of 1940 - and ordered De Ligt's two volumes over from Paris. They arrived only a few weeks before the collapse of France in June of that year when Britain became isolated from the German occupied continent for the next four years.

My home background had been far removed from pacifism. But, influenced by the strong pacifist trend among young people in Britain during the 1930's, I had decided after the introduction of conscription to become a conscientious objector when my turn came to be called up for military service. At that date my knowledge of the historical background of the pacifist movement was extremely hazy. I did know that for several centuries the Quakers had, on grounds of conscience, refused to bear arms; but I knew next to nothing else about the history of pacifism, at any rate before the year 1914. The record of British conscientious objectors in the First World War, however, had made a considerable impression on me as it had done on other young people in Britain during the interwar years.

When I received De Ligt's two volumes, I read them avidly, if somewhat uncritically. What, above all, was important for me then was the discovery emerging from my reading that ideas of pacifism and non-

violence possessed a long tradition stretching back several thousand years and covering much of the civilized globe. This perception came almost as a revelation; things fell into place; and the realization I gained, through reading "La Paix Créatrice", of the deep roots in the history of humankind both of pacifism and nonviolence has never left me. I remembered few of the details perhaps; still, the overall picture remained securely impressed on my mind.

Second, untranslated, part

It was over a decade before I returned to the subject of peace history. Then, as I widened my acquaintance with the topic over the course of three decades from the 1950s to the 1980s, I came gradually to perceive that, on some important issues at any rate, my interpretation differed from De Ligt's. This feeling led me to wish to become further acquainted with the rest of De Ligt's history of "creative peace", i.e. the part that remained (untranslated) in its original Dutch. Eventually I acquired a working knowledge of De Ligt's mother tongue, sufficient at any rate to read his second - and untranslated(2) - volume of "Vrede als Daad". This volume, we know, in contrast to the first volume (appearing in two parts in French as "La Paix Créatrice"), which covered the history of the "strictly religious" varieties of pacifism and the emergence of the idea of nonviolence in the religions of the ancient East, deals instead with the growth of antimilitarist movements from the beginning of the nineteenth century onwards and with endeavours during that period of "pan-humanitarian" peace activists - religious as well as nonreligious - to achieve political and social justice nonviolently by "direct action".

Volume two of "Vrede als Daad" contained, it was clear, important materials for, and insights into, the modern history of Western pacifism, whereas "La Paix Créatrice" now appeared to me to have stood the test of time less well and to have been largely superseded by subsequent research, at any rate so far as the second and larger part on "L'action directe religieuse pour des motifs strictement religieux" was concerned.(3) For this reason I made little use of the French work in my two overall histories of pacifism (1968-72 and 1990-1991).

Grand design

On completion recently of my current research on this topic, I decided I would like to reread those two volumes that had first, around half a century ago,awakened in me a desire to pursue the subject of pacifist history, should later an opportunity to do so open up, and to attempt a reassessment of their value in the light of my own research on peace

history over the last four decades. I have been stimulated in this endeavour, too, by the renewed interest in De Ligt's life and thought that has emerged recently, especially in the Netherlands.

When I had finished rereading the two volumes I was struck by the similarity between my overall feeling today and the one evoked on first reading "La Paix Créatrice". What impressed me in both cases was the remarkable vision shown by the author as he traced the history of "direct action against war"(4), from ancient China and India down to the time of writing his book in the early 1930s. Horizontally, as well as time-wise, the impression left is one of expansiveness: the Far East and the Near East, South Asia, Europe and North America, all come within the scope of De Ligt's grand design. It is obviously a study planned on a large scale, a comprehensive treatment attempting to synthesize the work of innumerable writers who have concentrated on one or another aspect of De Ligt's general topic. In addition to his native Dutch, De Ligt read English, French and German with ease as well as both Greek and Latin. He was well trained in philosophy and theology, and possessed in addition a very thorough knowledge of current affairs. He never claimed impartiality concerning the subjects on which he wrote. In religion (by this date) a freethinker and in politics a libertarian, he did not hesitate to show where his sympathies lay. "La Paix Créatrice", therefore, is not a work of cold scholarship; its author's "Weltanschauung" is imprinted on almost every page. It is, moreover, based largely on secondary sources (not all of which prove on a closer look to be of first class quality); but extensive use of primary sources was clearly impossible in a work conceived on the broad lines of "La Paix Créatrice". Sometimes, however, he did use them, e.g. in the case of Erasmus (to whom he was to devote a study that appeared in 1936) or Sebastian Franck or contemporary pacifist pamphlet literature. In short, despite some shortcomings, no other writer before or after him has written peace history on the scale attempted by De Ligt in "La Paix Créatrice".

Not only do explicit exponents of the nonviolent way like Buddha or the Quakers figure in its pages but also some whose allegiance to absolute pacifism was less clear. Their adumbrations of nonviolence none the less seemed significant to De Ligt in forging the chain of ideas of peace from antiquity to the present and therefore worthy of inclusion in his work. Today, the typology of peace history appears more sophisticated than in De Ligt's day; though perhaps at the same time no less confusing and open to debate. At any rate, De Ligt in the opening section of his book (I, 11-60) discusses at length varieties of pacifism and nonviolence, both religious and secular, in an effort, not altogether succesful, to define his terms and set limits to his topic.

We should not indeed forget that, when De Ligt wrote "La Paix Créatrice", research in peace history was still in an early stage of development. He makes use of the major general histories of peace which had already appeared, e.g. those by Jacob ter Meulen (1917-1929), C.L. Lange (1919), D. Allen (1930) and A.C.F. Beales (1931). For the rest he based his narrative on several hundred monographs, pamphlets, and arti-

cles in journals, most of them not concerned primarily with the subject of peace.

Religious pacifism

Much has been written on religious pacifism since De Ligt's day. Thus, the sections on the medieval pacifist sects appear thin in the light of present-day research. Though he recognized the revolutionary character of early Anabaptism, an aspect stressed in recent scholarship (e.g. by J.M. Stayer), he makes no mention of the Swiss Brethren's Schleitheim Confession of 1527, which laid the foundation "inter alia" of Anabaptist - Mennonite nonresistance. His treatment of the peace witness of Dutch Mennonites is adequate but there is nothing substantial on German Mennonitism until he comes to deal with the Mennonite experience in Russia from the introduction of universal military service early in the 1870s to the large scale emigration of Mennonites to the West at the end of the 1920s. De Ligt's discussion of the Collegiants in seventeenth-century Holland and their advocacy of unconditional nonviolence (II, 353-61) is excellent; it had as its basis the path-breaking work of C.B. Hylkema on the "Reformateurs" (1900-1902). But his account of the emergence and early development of the Quaker peace testimony is sketchy, despite the fact that he cites the classic study by Margaret E. Hirst (1923) on this subject. On Quaker Pennsylvania, too, recent scholarship has made his narrative appear unduly idealistic in its account of the Society of Friends' experiment in government. Though we can extract valuable information, not easily available elsewhere, from the more than a hundred pages De Ligt devotes to the twentieth century, the picture of pacifist development in this period lacks cohesion. The fault here may lie in his reserving discussion of such key figures as Tolstoy or Gandhi for the next volume, where he also locates his treatment of World War I antimilitarism in Great Britain and the United States.(5) But even in that volume, I may note, he dismisses the wartime experiences of conscientious objectors in the former country in a brief sentence (6); and he has very little to say, either, about their North American counterparts (7) - despite the importance of this whole topic in the history of pacifism.

Rereading the second volume I noticed that De Ligt sometimes makes "absolutists" out of "relativist" peace advocates. For all his admiration of the man, he certainly recognized the relativist character of Erasmus' antimilitarism. But - to cite just two instances - he does not seem to have realized that the Englishman John Wyclif, in the fourteenth century, never shared the unconditional rejection of war enunciated by some of his later "Lollard" followers or that Sebastian Franck, whom De Ligt describes as an exponent of absolute pacifism in the forceful polemic against war Franck published in 1539 (8), in fact posited six conditions there, admittedly very difficult to fulfil, under which he considered that war was justified for a Christian.

Controversial aspects

I detected few factual mistakes in De Ligt's narrative (some errors were of course inevitable, especially in a work of that dimension).(9) On the other hand his interpretations, while almost always stimulating, are frequently controversial - and moreover sometimes no longer acceptable. An example of this aspect of his work can be seen in his treatment of early Christianity. In a section entitled "Un Evangile faillible", he writes: "On doit ..... reconnaître qu'en général l'esprit du christianisme et même du Christ, tel qu'il est décrit dans le Nouveau Testament, est beaucoup moins élevé et beaucoup plus superstitieux, que l'esprit de la sagesse chinoise, du bouddhisme originel, des cyniques, des pythagoriciens, des stoïciens ou des esséniens" (II, 230). The Jesus of the Gospels was for him a semi-mythical figure, whose teaching included, alongside nonviolence towards enemies on earth, "pour corollaire la vengeance implacable de Dieu préparée dans le ciel" for evildoers who failed to repent their sins before dying (ibid)(10). Again, his thesis, shared by other writers earlier in the present century, of the persistence throughout the ages and down to the present, of a Gnostic tradition - anarchist, dualist and pacifistic - would, I think, find little support today, at any rate in the extreme form in which De Ligt presented it. Nevertheless, in the case of the pacifist Dukhobors in Tsarist Russia this thesis may indeed have some validity. I found, in addition, De Ligt's discussion of the nudity practised by the group of Dukhobors known as the "Sons of Freedom" both illuminating and original. (See II, 410-20)

Parallels between, and comparisons of, phenomena in widely separated epochs and areas form a striking feature of "La Paix Créatrice". Its author had read extensively on, and thought deeply about, the historical development of the idea of peace in the various world religions and philosophies. Thus, for instance, we find him having no difficulty in setting side by side the ideas of a sixteenth-century Christian humanist and a twentieth-century Japanese Quaker (II, 348, n.1). Until his own day, writes De Ligt, the struggle against war had been carried on "par des personnes et des groupes trop disséminés dans l'espace et le temps pour avoir une influence efficace" (I, 40). But now, he felt, things had changed. Peace was no longer just a dream of idealists but a practical possibility.

Personal commitment

Like Gandhi, De Ligt emphasized the need for continuous struggle, albeit nonviolent, to attain the goals of universal peace and social jus-

tice. Work for peace remained the direct responsibility of the individual as it had been, he believed, since the idea of peace first emerged in antiquity. It could not be left to organizations and governments. De Ligt summed up his position on the issue with this sentence: "Le mouvement pour l'action directe contre la guerre, créé spontanément par des individus et des masses, a son origine dans un profond sentiment de responsabilité à la conduite personnelle et au devenir de l'humanité" (1, 41).

De Ligt exemplified in his own life this personal commitment to the cause of direct action against war that he demanded of others. He lived his pacifism; he did not merely write its history. His energy seems indeed to have been unbounded. For, while researching and writing his "magnum opus", he continued to function throughout as a political journalist and a peace activist as well. Perhaps here and there in his scholarly work his engagement elsewhere is reflected not solely in the tone of his historical writing, but also in certain lacunae in his narrative.(11) Nevertheless, my second thorough reading of "La Paix Créatrice" has confirmed in general outline the positive assessment of De Ligt's achievement I made over fifty years ago. The work, though it has shortcomings, is undoubtedly one of wide horizons and deep historical understanding. It deserves, on that account alone, to be considered a key study in the development of peace history.

Notes

1. See Peter van den Dungen, "Bart de Ligt, Aldous Huxley and 'The Conquest of Violence' ", in "Bart de Ligt (1883-1938): Peace Activist and Peace Researcher", Bart de Ligt-Fonds and SVAG, 1990, p.35.

2. For De Ligt's - unrealized - plans for preparing two further volumes of "La Paix Créatrice", constituting in effect a revised and expanded version of "Vrede als Daad", Vol II, and getting them published in an English translation as well, see ibid., pp. 27,28.

3. On the other hand, the long introductory section entitled "L'avènement de l'idée de la paix créatrice" (I, 61-221), constitutes virtually a monograph in itself and might well have been published as such. Indeed I do not know of any other work covering the ground so thoroughly and with such erudition. John Ferguson, in his "War and Peace in the World's Religions", London 1977, attempted something similar but without the breadth of view displayed in De Ligt's work.

4. A rather amorphous concept, it is true. In contrast to the history of "pacifisme officiel", De Ligt tells us that he conceived his work as "l'histoire de l'action directe contre la guerre au point de vue de l'antimilitarisme révolutionnaire" (I, 12, n.1). In fact, of course, "La Paix Créatrice" - as well as "Vrede als Daad" - is much wider in

scope than a history of "revolutionary antimilitarism" would lead one to expect.

5. Thus the reader has to consult "Vrede als Daad", Vol. II, for such prominent religious pacifists of the nineteenth century as the non-violent William Lloyd Garrison or Elihu Burritt, founder of the League of Universal Brotherhood. The development of the religiously inspired early peace societies is also found there as well as Gandhi's "satyagraha", along with the treatment of many "relativist" peace advocates in the "bourgeois" internationalist and socialist traditions. (Of course, through lack of knowledge, I was oblivious of all this when I first read "La Paix Créatrice".) De Ligt explains this arrangement by his feeling that Christian pacifism based "sur une religion élargie de tendances plutôt universelles" should be discussed along with "pan-humanitarian" peace advocacy rather than considered under "strictly religious" pacifism.

6. "De geschiedenis van dit alles is geboekstaafd, en algemeen bekend" (II, 311). This sentence occurs in a brief discussion of the No-Conscription Fellowship in World War I Britain.

7. Apart, that is, from an account of the ill-treatment of Hutterite CO's in the United States; "La Paix Créatrice", Vol. II, p.405

8. "Das Kriegbüchlin des Friedes". Recently reprinted in Siegfried Wollgast, ed, "Zur Friedensidee in der Reformationszeit", Berlin, 1968.

9. I will cite just three instances: Norman Angell, author of the well known antiwar book, "The Great Illusion", was not imprisoned as a CO in World War I (I, 27); the Polish nationalist Adam Czartoryski was not a poet but a conservative politician (I, 42); and the Slav people among whom De Ligt mentions Tolstoyan ideas being spread were not the Slovenes but the Slovaks (II, 423, 424).

10. This element of vicarious revenge was certainly reflected in pronouncements made from time to time by members of Christian pacifist sects down to the twentieth century.

11. On the other hand I would note, before concluding, the occasional touches of gently ironic humour De Ligt displays; for instance, in his description of the effective pressure exerted by the pacifist communitarian "Nieuwlichters of Zwijndrecht" on one of their young members conscripted into the Dutch army when he had shown signs of yielding to the demands of the military authorities. Unless the boy remained firm, the community told him, it would never allow his sweetheart to become his bride. See II, 393.

Translations

Page 20:
Vrede als Daad - Vol.1 / La Paix Créatrice ("Creative Peace").
"Vrede als Daad" means literally "Peace as Action".
Page 20:
"L'action directe religieuse pour des motifs strictement religieux":
"Direct religious action motivated by strictly religious reasons."
Page 21:
"Weltanschauung": World-view.
Page 23:
"Un Evangile faillible" / "On doit.....reconnaître qu'en général l'esprit du christianisme et même du Christ, tel qu'il est décrit dans le Nouveau Testament, est beaucoup moins élevé et beaucoup plus superstitieux, que l'esprit de la sagesse chinoise, du bouddhisme originel, des cyniques, des pythagoriciens, des stoïciens ou des essénniens."
"A fallible Gospel" / "It should be.....realized that the general spirit of christianity and even of Christ, as it is described in the New Testament, is far inferior to, and much more superstitious than, the spirit of the chinese sages, of original buddhism, of cynics, pythagoreans, stoics or essenes."
Page 23:
"pour corollaire la vengeance implacable de Dieu préparée dans le ciel"
"as a counterpart the unrelenting vengeance, prepared by God in heaven"
"par des personnes et des groupes trop disséminés dans l'espace et le temps pour avoir une influence efficace"
"by individuals and groups too scattered in time and space to exert an effective influence"
Page 24:
"Le mouvement pour l'action directe contre la guerre, créé spontanément par des individus et des masses, a son origine dans un profond sentiment de responsabilité à la conduite personnelle et au devenir de l'humanité."
"The movement for direct action against war, spontaneously emanating from individuals and masses, originates from a deep-seated sense of responsibility for individual behaviour and the history of humankind."
Page 24:
"L'avènement de l'idée de la paix créatrice."
"Rise of the idea of creative peace."
Page 24:
"pacifisme officiel" / "l'histoire de l'action directe contre la guerre au point de vue de l'antimilitarisme révolutionnaire"
"official pacifism" / "the history of direct action against war from a revolutionary-antimilitaristic point of view"
Page 25:
"sur une religion élargie de tendances plutôt universelles"
"on a view of religion broadened by much more universal tendencies"

Page 25:
"De geschiedenis van dit alles is geboekstaafd, en algemeen bekend."
"The history of all this has been recorded and is generally known."
Page 25:
"Nieuwlichters of Zwijndrecht": a movement in and around the southern Dutch town of Zwijndrecht between 1815 and 1860. The literal meaning of "Nieuwlichters" is: people that see the "New Light".

BART DE LIGT - REEKS / BART DE LIGT - SERIES

1. Drie generaties spreken over Bart de Ligt (1883-1938), als vredes-aktivist, christen-socialist, anarchist, vrijdenker en humanist. (286 blz.; ± 60 foto's; ƒ 28,50; ISBN 90-6346-106-2.)
2. Bart de Ligt; de overwinning op het geweld. G.Jochheim. Inleiding door Gene Sharp. (48 blz.; 4 foto-pag.; ƒ 9,50; ISBN 90-6346-107-0.)
3. Bart de Ligt, vredes-aktivist en vredes-onderzoeker. P.v.d.Dungen, H.Noordegraaf, W.Robben. (56 blz.; met 4 foto-pag.; ƒ 11,50; ISBN 90-6346-108-9.)
4. Bart de Ligt, Peace Activist and Peace Researcher. P.v.d.Dungen, H.Noordegraaf, W.Robben. Introduction by Gene Sharp. (60 blz.; with 4 photo-pages; ƒ 12,50; ISBN 90-6346-109-7.)
5. Bart de Ligt in kontakt met tijdgenoten: H.Visscher, J.Severijn, G.J. Heering, J.B.Th.Hugenholtz, J.J.Buskes, Krishnamurti, M. van der Lubbe. "Over christendom, anti-militarisme en universele wereldkultuur." H.Noordegraaf. (60 blz.; met foto's; ƒ 11,50; ISBN 90-6346-110-0.)
6. Bart de Ligt (1883-1938). Overdenkingen bij het herlezen van "La Paix Créatrice" na 51 jaar. / Reflections on Rereading "La Paix Créatrice" after fifty-one years. Peter Brock. (28 blz.; ƒ 6,50; ISBN 90-6346-111-9.)

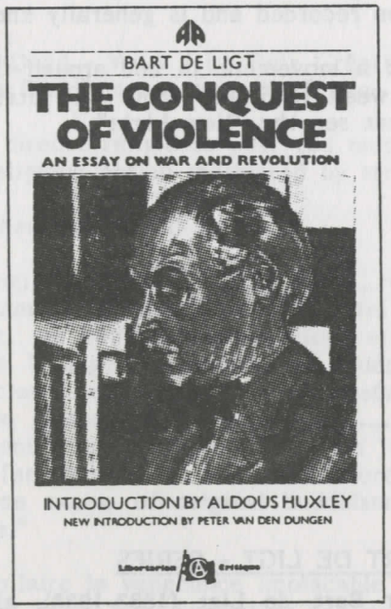

"The Conquest of Violence"
1989 - Edition
Published by:
Pluto Press,
345 Archway Road,
London N6 5AA, Britain.
(ISBN 1-85305-057-1)

USA - Distributor:
Unwin Hyman Inc.,
Winchester, Massachusetts.

INHOUD / CONTENTS

- Inleiding: Peter Brock en Bart de Ligt 3
- Peter Brock: Overdenkingen bij het herlezen van "La Paix Créatrice" na 51 jaar 6
- Peter Brock's Boeken over Pacifisme / Books on Pacifism 15
- Introduction: Peter Brock and Bart de Ligt 16
- Peter Brock: Reflections on Rereading "La Paix Créatrice" after fifty-one years 19
- Bart de Ligt-reeks / Bart de Ligt-series 27

Deze brochure werd uitgegeven door:

BART DE LIGT-FONDS
i.s.m.
STICHTING VOOR AKTIEVE GEWELDLOOSHEID (SVAG)

Het "BART DE LIGT-FONDS" stelt zich ten doel:
het publiceren van de "VERZAMELDE WERKEN VAN BART DE LIGT", alsmede boeken over hem.

De SVAG stelt zich ten doel:
een samenleving die de waarde kent van aktieve geweldloosheid om spanningen te beheersen, konflikten op te lossen en een rechtvaardige maatschappij te bevorderen, zowel nationaal als internationaal.

Voor informatie en publikaties over Bart de Ligt:
Bart de Ligt-Fonds, Postbus 90, 5280 AB Boxtel.

Financiële ondersteuning is zeer welkom op giro: 2133594 t.n.v. Bart de Ligt-Fonds, Boxtel.

Voor informatie en publikaties over aktieve geweldloosheid:
SVAG, Postbus 137, 8000 AC Zwolle.

This pamphlet is published by:

Bart de Ligt-Fund (Bart de Ligt-Fonds)
and
Foundation for Active Nonviolence
(Stichting voor Aktieve Geweldloosheid / SVAG)

The objective of the "Bart de Ligt-Fund" is:
to publish the "Collected Works of Bart de Ligt", as well as books about him.

The objective of SVAG is:
building a society which recognizes the value of active nonviolence in solving conflicts, relieving tensions and promoting a just society, both nationally and internationally.

Write for information and publications:
Bart de Ligt-Fund, Postbus 90, 5280 AB Boxtel, Netherlands.
or: SVAG, Postbus 137, 8000 AC Zwolle, Netherlands.

BART DE LIGT–FONDS, BOXTEL
i.s.m.
STICHTING VOOR AKTIEVE GEWELDLOOSHEID, ZWOLLE

ISBN 90-6346-111-9 NUGI 642